

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 1.159.9.316.6

Шевченко Ілона Андріївна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри екології, природничих та математичних наук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. В публікації піднімається проблема розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін як одного із шляхів соціалізації особистості. Результатом соціалізації є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду. Соціалізація вчителя відбувається через розвиток професійної компетентності вчителів у післядипломній педагогічній освіті шляхом реалізації інноваційно-технологічного підходу.

Ключові слова: особистість, професійна компетентність, соціалізація, педагогічні технології/

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Процес соціалізації має за мету становлення особистості, яка була б здатна адаптуватися до умов, що постійно змінюються, та реалізувати себе в цих умовах. Потреба суспільства у фахівцях, що володіють не тільки глибокими знаннями, професійними навичками, а й певними особистісними якостями спричиняє зміни в системі освіти. Основні напрямки її модернізації визначені у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, шляхом запровадження особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів в освіті. Таки підходи передбачають розкриття творчого потенціалу кожної людини в будь-якій

сфері діяльності, розуміння важливості творчого розвитку особистості в цілому і, зокрема, підвищення вимог до професійної підготовки вчителя.

У зв'язку з вищевикладеним, вважаємо розвиток професійної компетентності вчителів природничих дисциплін одним із шляхів соціалізації особистості. Проте, стає очевидним, що в сучасних умовах повноцінну соціалізацію особистості вчителя через розвиток професійної компетентності не можливо забезпечити лише традиційними програмно-інструктивними документами і діями на репродуктивному рівні. Тому, перед нами постала проблема, як можна досягти розвитку професійної компетентності вчителя, що є чинником соціалізації його особистості? На нашу думку, цей процес потребує конструювання специфічних педагогічних ситуацій, у вирішенні яких важливе місце належить інноваційній активності вчителів.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми (аналіз попередніх досліджень і публікацій). Сучасній науці відомі різноманітні моделі соціалізації. До головних належать: психоаналітична теорія Зігмунда Фрейда; теорія «рольового тренінгу» Т. Парсонса, «соціального навчання» Г. Долларда, П. Скіннера та ін.; «міжособистісного спілкування» Ч. Х. Куллі, Дж. Г. Міда та ін.; «когнітивна» теорія Е. Еріксона та ін.

Усі ці моделі передбачають виховання як один із механізмів соціалізації. Вадюю ж вказаних теорій є те, що вони прагнуть пояснити соціалізацію людської особистості за допомогою лише одного фактору (біологічного, еволюційного, соціального тощо), тобто тяжіють до певної однобічності. (Сартакова, 2008, с. 97)

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (роботи Ю. Азарова, Ю. Бабанського, О. Бодальова, В. Загвязінського, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Н. Кичук, Н. Кузьміної, Л. Лузіної, М. Нікандрова, М. Поташника, В. Сластьоніна, Р. Шакурова та ін.) можна сформулювати найважливіші якості вчителя, що сприяють успішному розвитку

професійної компетентності: здатність до нестандартного рішення; пошуково-проблемний стиль мислення; уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні ситуації; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особистісні якості – сміливість, готовність до ризику, винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, впевненість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового та оригінального.

Проте, такий чинник соціалізації особистості як розвиток професійної компетентності вчителів природничих дисциплін, досліджений мало.

Метою наукової публікації є пошук ефективних шляхів розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін у післядипломній педагогічній освіті як одного із чинників соціалізації особистості.

Завдання статті:

Виходячи із вище викладеного, нами визначенні такі завдання:

1. Ознайомитись із теоретичними основами соціалізації особистості.
2. Розкрити значення розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін через реалізацію інноваційно-технологічного підходу як одного із шляхів соціалізації особистості.
3. Уточнити роль інноваційних педагогічних технологій у процесі соціалізації вчителів природничих дисциплін.

Методи та методики дослідження: Методика дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) з принципами системності, науковості, інноваційності.

Виклад основного матеріалу. Людина народжується індивідом, а особистістю стає в процесі соціалізації, тобто входження індивіда в соціальне середовище. На сьогоднішній день існує багато визначень процесу соціалізації. Наприклад, вікіпедія пропонує наступне визначення: «*Соціалізація* – комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей,

норм, моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості. Виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини всередині суспільства. Соціалізація є двостороннім процесом, оскільки відбувається не лише збагачення соціальним досвідом, а й реалізація людиною соціальних зв'язків (Соціалізація, 2021, с.1). Тобто, поняттям «соціалізація» позначають процес освоєння індивідом соціальних норм і культурних цінностей суспільства, що є невід'ємною умовою його включення в соціально-культурне середовище. Даний процес йде впродовж всього життя людини.

Згідно теорії Гессена, процес соціалізації складається з трьох основних етапів: дошкільний період (період довільного розвитку); шкільний період (період активного пізнання законів і вимог життя); пост-шкільний період (період завершення формування особистості) (Здоровская, 2007, с. 56).

Також дослідники у процесі соціалізації виділяють три стадії: *до трудова* (охоплює дитинство і період навчання), *трудова* (період активної участі в трудовій діяльності) і *після трудова* (пенсійний вік). На кожній стадії існують особливі інститути соціалізації. На до трудовій стадії соціалізації головним інститутом є сім'я, також важливими є дошкільні заклади, школа. Трудовий колектив є основним інститутом соціалізації на трудовій стадії (Герасимчук, 2004, с. 4). Відтак, процес соціалізації відбувається впродовж усього життя людини – від народження і до глибокої старості .

Зауважимо, що серед багатьох чинників, які впливають на соціалізацію особистості у період зрілості і трудової діяльності людини, найважливішим вважаємо професійну діяльність, а саме професійну компетентність.

Розглянемо вплив на соціалізацію особистості такого чинника як розвиток професійної компетентності. Щодо вчителів природничих

дисциплін, то розвиток їх професійної компетентності потребує цільового орієнту, як відправної точки для побудови педагогічних цілей. Таким орієнтиром стали «Професійний стандарт вчителя» (Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736) та «Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти» (Наказ МОН № 904 від 12.10.22), які спрямовані на реалізацію компетентнісного підходу в освіті.

У наш час, особливого значення в професійній діяльності педагогів набувають педагогічні технології, які забезпечують включення як учнів, так і вчителів в самостійну і творчу навчально-пізнавальну діяльність, внаслідок якої відбувається розвиток особистості.

Як вважає В. Безпалько (2009), «мета технологізації навчально-виховного процесу – створення всебічно обґрунтованих проектів, що в межах можливого гарантують одержання прогнозованого результату». Вчений підкреслює, що технологія має бути приречена на педагогічний успіх незалежно від майстерності викладача та умов, у яких відбувається його діяльність, а «специфіка педагогічної технології полягає в тому, що за її допомогою, конструюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей» (Безпалько, 2009, с. 23).

Особливого значення набувають інноваційні педагогічні технології, які забезпечують включення як учнів, так і вчителів в самостійну навчально-пізнавальну діяльність. На даний час існує чимало технологій навчання, кожна з яких має право бути вибраною вчителем. Серед них ми виділяємо групу відомих педагогічних технологій, які мають різні цілі, різні кінцеві результати, але всі вони спрямовані на освоєння компетентнісного підходу в навчальній роботі з сучасними учнями. Це – технології інтерактивного, проблемного, особистісно орієнтованого, діяльнісного навчання, розвитку критичного мислення, проектна технологія, інформаційно-комп'ютерні технології.

Здійснвши невеличкий педагогічно-технологічний екскурс, зауважимо, що традиційне навчання, що переважало раніше, було засновано на логіці науки – «від знань до вмінь». Проте, теорія і практика навчання у школі давно довели необхідність повністю відмовитись від уявлень про освітній процес як процес повідомлення і передачі інформації. Роль вчителя не в тому, щоб ясніше, зрозуміліше, емоційніше, ніж у підручнику повідомити інформацію, а в тому, щоб стати організатором освітнього процесу, в якому учень є активним суб'єктом власного становлення.

Згодом почали використовувати технології, які засновані на закономірностях пізнавальної діяльності: технології проблемного, інтерактивного навчання тощо. При цьому накопичення знань у їх традиційному розумінні певною мірою втрачає свій сенс як мета освіти.

Сьогодні стало доцільнішим включати в освітній процес технології спрямовані на розвиток компетентностей, індивідуальних якостей особистості, творчих здібностей учнів. На даний час існує чимало технологій навчання, кожна з яких має право бути вибраною вчителем. Серед них ми виділяємо групу таких педагогічних технологій, як інтерактивного, проблемного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, змішаного навчання, розвитку критичного мислення, проектна технологія, технологія ед'ютеймент, веб-квест, кейс-технологія, інформаційно-комп'ютерні технології тощо, які мають різні цілі, різні кінцеві результати, але всі вони спрямовані на реалізацію особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів в освітній роботі з сучасними учнями. Особливе місце в цьому ряду займає нова STEM-технологія, яка «зайшла» в освітній процес всього кілька років тому. Відтак, майбутнє за системою навчання, що відображається схемою «учень – технологія – учитель», за якої вчитель перетворюється на технолога, а учень стає активним учасником навчального процесу.

Сьогодні навчальний процес вже не репродуктивний, а перебудовується не тільки відповідно до особистісно орієнтованої, діяльнісної парадигми, а в українське освітянське середовище починає «проростати» синергетична парадигма, яка стає принципово новим шляхом для освіти. Прикладом тому є STEM-технологія, яка впроваджується в багатьох школах України.

Тому актуальною постає спеціальна підготовка вчителів природничих дисциплін до інноваційного навчання, яке забезпечить освітні заклади компетентними професіоналами. В соціально-освітньому середовищі відбувається модернізація професійних функцій учителя, зміна системи цінностей, розвиток сучасного стилю мислення і готовності до прийняття інноваційних рішень.

Соціально-педагогічна *функція вчителя* модернізується у світлі інноваційно-технологічного підходу: інформаційна і контролююча (традиційна технологія) – розвиток особистості і організація навчальної діяльності на основі суб'єктного досвіду учня, діалогізації, персоніфікації навчального процесу (особистіно зорієнтована технологія) – реалізація діяльнісного навчального процесу, який сприяє «відкриттю» нового знання учнями і розвитку індивідуальних якостей особистості (діяльнісна технологія) – організація комплексних досліджень; реалізація міждисциплінарного підходу й системного аналізу проблеми (STEM-технологія).

З огляду на вищевикладене, зазначимо, що під розвитком професійної компетентності вчителів природничих дисциплін слід розуміти таку пошуково-дослідницьку та інноваційно-технологічну діяльність учителя, коли на основі розуміння своєї соціально-педагогічної функції в суспільстві, він забезпечує сучасний освітній процес та свою своєчасну соціалізацію.

Творчий підхід учителя до застосування педагогічних інноваційних технологій помножений на усвідомлення сутності та специфіки реалізації на

практиці її нормативної (концепт) та варіативної (технологічна оболонка) складових є умовою успішності професійної діяльності, розвитку творчої особистості вчителя, а, значить, і його соціалізації.

Отже, соціалізація вчителів природничих дисциплін є акумулятивним процесом, у ході якого накопичуються соціально-педагогічні навички використання педагогічних технологій, що сприяє становленню людини як індивідуальності, як суб'єкта; формується потужний інноваційно-технологічний потенціал вчителя, його нові ціннісні орієнтири; змінюється поведінка, розвиваються моральні принципи і, головне, відбувається повноцінна соціалізація особистості в кожний часовий період дії педагогічної парадигми.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновки:

1. З'ясовано, що соціалізація являє собою процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значимих характеристик і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством.

2. Розкрито, що розвиток професійної компетентності вчителів природничих дисциплін, як один із шляхів соціалізації особистості, визначається інноваційно-технологічним підходом, тобто тим, які інноваційні педагогічні технології освоєні вчителем і використовуються в освітньому процесі.

3. Уточнено, що саме інноваційні педагогічні технології дозволяють максимально підвищити ефективність освітнього процесу, дають можливість вчителю успішно соціалізуватися і створити такі умови, коли всі учні залучаються до активної, творчої навчальної діяльності, спрямованої на формування компетентного учня.

Перспективи подальших досліджень. Дослідити потенційні можливості в розвитку професійної компетентності вчителів природничих

дисциплін за умови, що вчитель рухається за інноваційно-технологічним вектором.

Список використаної літератури

1. Сартакова, Є. (2020). Соціально-особистісні компетенції та умови їх розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
2. <http://www.jurnal.org/articles/2008/ped23.html>
3. Соціалізація. (2021). Вікіпедія. ([Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціалізація>).
4. Здоровская, Г., Шуклина, Е. (2007). Самоосвіта як соціологічна проблема. / Соціологічні дослідження. – № 10. – с. 56 -57.
5. Герасимчук, А., Палеха, Ю., Шиян, О. (2004). Соціологія. Навчальний посібник, Київ, Вид-во Європейського університету, с. 246. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-11101.html>
6. Безпалько, В. (1989). Слагаемые педагогической технологии / М.: Педагогіка. – 191 с.

ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНИХ СЦЕНАРІЇВ ТА ФАНТАЗІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

УДК: 159.922.1-055.2: 613.88-055.2

Шевченко Катерина Андріївна,
*Студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. Стаття розкриває тему особливостей сексуальних сценаріїв та фантазій молодих людей сьогодення.

Ключові слова: сексуальні сценарії, сексуальні фантазії, молодь.

Актуальність дослідження. Сексуальність – це складне соціокультурне явище, яке охоплює різні сфери психічного життя людини: